

Nya rön eller nytt vin i gamla lägrar?

Fil. mag. i historia och fram till nyligen 1:e intendent på Armémuseum, **Thomas Roth**, går igenom olika välspredda myter om Sveriges historia. Artikeln har tidigare publicerats i Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift nummer 3/2023. (Detaljer kan skilja.)

ATT ÄLDRE FORSKNING och härdvunna sanningar inom olika vetenskapliga områden ständigt ifrågasätts är ett tecken på utveckling och framåtskridande. Att detta sker inom det historiska forskningsfältet är även det ett bevis på en ständigt pågående process, även om man kanske inte kan tala om nya epokgörande upptäckter till gagn

för mänskligheten. Det finns naturligtvis historiska fakta som är svåra att ifrågasätta; att kung Gustav I verkligen dog 1560 och att första världskriget upphörde genom det eldupphör som trädde i kraft klockan 11 den 11 november 1918 (11/11 – ett av världshistoriens enklaste datum att minnas!) torde till exempel vara svårt att motbevisa. Dock har begreppet ”historia i gungning” använts med varierande framgång, inte minst i mer eller mindre populära massmedier från 1980-talet och framåt. Går man något längre tillbaka hittar man Lauritz Weibulls, historieprofessor i Lund 1919–38, kritiska tolkning av Nordens äldre historia, där han ifrågasatte i stort sett allt som tidigare skrivits i ämnet. Weibull hävdade bland annat att det inte alls var den danske kungen Kristian II som stod bakom Stockholms blodbad.

Inriktningen kom att kallas den källkritiska- eller den Weibullska skolan. Även hans yngre bror Kurt, professor i historia vid Göteborgs högskola 1927–53 (!), var en företrädare för denna inriktning, dock i mindre bildstormande omfattning än den äldre brodern. Bägge bröderna kan sägas ha fått sin inspiration från Leopold von Ranke, ännu en professor som stod för omvärderingar och kritik över föråldrade uppfattningar. Von Ranke var verksam i Berlin 1825–71 och hans valspråk var det epokgörande ”historia som den egentligen var” (fast han sade det på tyska).

Omvärdering av det historiska skeendet kan dock tendera till att forskningen om historia blir en bokstavligt talad historisk forskning, som står och stampar på samma plats eller år, med ständiga nya vinklingar som exempelvis om vad som hände på Stortorget i Stockholm den 17 november 1520 då blodbadet (troligen?) ägde rum.

Omvärderingar eller nya värderingar?

Ett intressant exempel på modernare omvärderingar är Ed Rayners och Ron Staplys bok *Debunking History – 151 Popular Myths Exploded*. De bägge herrarna, som är motsvarande gymnasielärare i historia i Storbritannien, behandlar diskussionsämnen och frågor inom inte bara brittisk historia; de behandlar även den amerikanska, den franska och den ryska revolutionen, amerikanska inbördeskriget och de bägge världskrigen. Främst är det dock brittisk historia som i vid mening diskuteras. För att bara göra några enstaka nedslag, så visar författarna att det så kallade "Boston Tea Party" 1773 inte orsakade den amerikanska revolutionen, att kung Georg III knappast kan

beskyllas för att ha varit tyrann och att Napoleons invasionsplaner 1805 inte var ett reellt hot mot Storbritannien. Det rör sig inte om någon djupare källkritik, snarast om enkel faktaundersökning, men boken blir inte mindre intressant för det.

Vissa frågor som tas upp torde vara ganska okända även för en initierad svensk läsekrets. Två exempel: premiärminister Harold Wilson ljög verkligen om devalveringen av pundet 1967, och hans efterföljare Margaret Thatchers stora politiska insats var framför allt att hon försköt det brittiska politiska mönstret från korporativism till individualism. Det var också ett strategiskt riktigt beslut av föregångaren Churchill att försöka försvara Kreta i maj 1941, trots att resultatet blev ännu en i raden av brittiska katastrofer under andra världskrigets första år, vilka inletts med det misslyckade fälttåget mot Norge i april 1940.

I boken *Hur är det med Macbeth, Blot-Sven och Gandalf?* är professor Dick Harrison inne på ett liknande tema, låt vara att han främst försöker förklara och lägga företeelser till rätta. I nästan 300 korta kapitel eller uppsatser förklarar Harrison hur det egentligen, eller i alla fall troligen, var. En hel del frågetecken rätas ut, till exempel att det inte var Nero som lät bränna ner Rom år 64, att det inte finns någonting i Bibeln som säger att Maria Magdalena skulle ha varit prostituerad och ingenting som pekar på att fredagen den trettonde skulle vara en särskild otursdag, en föreställning som spreds först i början av 1900-talet. Inte heller var drottning Victoria av Storbritannien särskilt viktoriansk till sin läggning (hon fick nio barn) och vikingarna hade aldrig horn på sina hjälmar. Inte heller var det Erik XIV:s sekreterare Jöran Persson som införde

tortyr som förhörsmetod. Henrik IV av Navarra yttrade inte "Paris kan vara värt en mässa" när han övergick från protestantismen till katolicismen för att kunna krönas till kung av Frankrike 1589.

Harrison behandlar även en hel del korrekta uppgifter ur historien, till exempel att det var Fredrik II:s (kallad Den Store) av Preussen fel att Polen gick under i slutet av 1700-talet och att Hans Sachs, huvudperson i Wagners opera "Mästersångarna i Nürnberg", har funnits i verkligheten. Sachs var poet och skomakare, född 1495 och död 1576. Likaså kan den fornnordiske hövdingen Blot-Sven ha existerat på 1090-talet, i alla fall enligt Harrison. Namnet skall ha kommit av att denne man, som ska ha varit svåger till kung Inge den äldre, fortsatte att offra ("blota") till de forna gudarna trots att svearna var på god väg att kristnas. Harrison rör sig i boken från forntid till nutid och över hela jordklotet.

Något verkligt nytt?

På senare år har en föga uppmärksammas bok publicerats på omvärderingstemat, nämligen Christer Bergströms *Utrivna sidor ur historien*. Bergström är en före detta huvudlärare i historia på gymnasiet och har publicerat ett tjugotal böcker om främst olika skeden och aspekter av avgörande händelser under andra världskriget. Hans detaljeringsgrad vad gäller luftstriderna på Sicilien 1943 eller den allierade bomboffensiven mot Tyskland lämnar intet i övrigt att önska. Bergströms arkivarbete är imponerande och det verkar vara få yrkeshistoriker som har tagit till sig dessa i många fall helt nya rön. En läsare som berättar för sin omgivning om böckernas fakta riskerar dock att karaktiseras under begreppet MÖP (militärt överintresserad person), men Bergströms böcker ligger på en överskådlig nivå. Det rör sig inte om kalibertal på automatkarbiner eller bränsleförbrukningen i vissa typer av bombflygplan, även om sådant också förekommer i hans böcker, dock oftast i bilagor.

De ämnen som Bergström behandlar i den aktuella boken sträcker sig från Albigenserkorståget mot den egna befolkningen i södra Frankrike i början på 1200-talet, via diaboliseringen av de spanska erövrarna av Mexiko på 1500-talet, fram till amerikanska krigsförbrytelser under Koreakriget på 1950-talet. På ett snarast filosofiskt plan diskuteras hur övergrepp mot egna eller allierade befolkningar har kunnat äga rum. Undertecknad delar inte i allo Bergströms uppfattning att dessa skändligheter uppsåtligt har blivit bortrivna ur historien, dock med undantag av hur Röda Arméns propagandaapparat fungerade vid besegrandet av Hitlers tredje rike. Det kan helt enkelt

vara så att det hände väldigt mycket samtidigt och att det inte fanns plats för alla rapporter. Å andra sidan var knappast västmakternas tidningar så pigga på att skriva om det stora antalet våldtäkter i norra Frankrike hösten 1944. En annan fråga som tas upp är om hungersnöden i Bengalen 1943 verkligen var framkallad av den brittiska kolonialmakten. I detta sammanhang hävdar Bergström, intressant nog, att svält inte uppstår utan att svält organiseras.

Boken innehåller även hänvisningar till filmmaterial som är sökbara på nätet och som kompletterar texten (eller tvärtom) för de som orkar ta sig igenom hemskheterna. Denne recensent delar inte allt igenom Bergströms synpunkter, men berättelserna om den glorifierade Röda arméns massvåldtäkter i Polen och i Tyskland, som inte fick nämnas i Tyska demokratiska republiken, är trots allt ett exempel på fakta som hittills föga observerats.

Thomas Roth

Källor

Bergström, Christer. *Utrivna sidor ur historien. Från Albigenserkorståget till bombningarna av Korea* (Vaktel förlag, 2020).

Harrison, Dick. *Hur är det med Macbeth, Blot-Sven och Gandalf?* (Norstedts, 2014).

Rayner, Ed och Ron Stapley. *Debunking History - 15 Popular Myths Exploded* (Sutton Publishing, 2002).